

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α. σχολ. βιβλ. σελ. 54: «Στο εξωτερικό εμπόριο κυριάρχησε προοδευτικά η μέθοδος του διακανονισμού “κλήριγκ”. Οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν, δηλαδή, με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία.»

β. σχολ. βιβλ. σελ. 208: «Ένα σοβαρό ζήτημα, που επίσης αντιμετωπίστηκε με επιτυχία από την πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας, ήταν το καθεστώς της τοπικής Εκκλησίας. Με τον Οργανικό Νόμο του 1900, δόθηκε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που ισχύει με μικρές τροποποιήσεις έως σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το Διάταγμα της αναγνώρισης και εγκατάστασής του.»

γ. σχολ. βιβλ. σελ. 249: «Στις δύσκολες εκείνες στιγμές, όταν ο ρωσικός στρατός εγκατέλειψε την Τραπεζούντα και η περιοχή ξαναπέρασε στην κατοχή των Νεοτούρκων, χιλιάδες Έλληνες του ανατολικού Πόντου και του Καρς, για να γλιτώσουν από τις διώξεις από τους Νεότουρκους, πήραν το δρόμο της φυγής προς τη Ρωσία, η οποία δοκιμαζόταν τότε από εμφύλιο πόλεμο. Ο ξεριζωμός των Ελλήνων της Μικράς Ασίας ευαισθητοποίησε τους Έλληνες της Ρωσίας, οι οποίοι ήδη από το Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο, τον Ιούλιο του 1917 στο Ταϊγάνιο αποφάσισαν την εκλογή Κεντρικού Συμβουλίου για τη δημιουργία ανεξάρτητου Ποντιακού Κράτους, με προσωρινή έδρα την πόλη Ροστόβ.»

ΘΕΜΑ Α2

- α. Λάθος**
- β. Σωστό**
- γ. Σωστό**
- δ. Σωστό**
- ε. Λάθος**

ΘΕΜΑ Β1

α) σχολ. βιβλ. σελ. 119-120: «Μεγάλα κύματα προσφύγων από την Ήπειρο κατευθύνθηκαν στη Δυτική Στερεά, για να αποφύγουν τα τουρκικά αντίποινα, μετά την καταστολή του κινήματος, το καλοκαίρι του 1821. Πλήθη συνέρρευσαν στο Μεσολόγγι. Τελευταίοι κατέφθασαν οι Σουλιώτες στις αρχές του 1823, μέσω των Ιόνιων νησιών, μετά τη λύση της πολιορκίας του Σουλίου. Οι Σουλιώτες πρόσφυγες έφτασαν σε μια περίοδο κατά την οποία το Μεσολόγγι, μετά την εκδίωξη των Τούρκων από τη Δυτική Στερεά, είχε πλέον επιβαρυνθεί υπερβολικά. Οι εγχώριοι δυσφορούσαν έντονα γι' αυτήν τη συνεχή εισροή προσφυγικών πληθυσμών. Για να ανακουφιστεί η πόλη, το Βουλευτικό παραχώρησε στους Σουλιώτες το Ζαπάντι, βορειοδυτικά του Αγρινίου. Οργανωμένες όμως αντιδράσεις των ντόπιων ματαίωσαν τη σχεδιαζόμενη παραχώρηση γης για εγκατάσταση προσφύγων. Παρά την αποτυχία, η απόφαση αυτή αποτελεί την πρώτη ιδέα για αποκατάσταση προσφύγων

στα χρόνια του Αγώνα και έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα αξιοποίησης των “εθνικών γαιών”, που επρόκειτο να απασχολήσει αργότερα το νεοελληνικό κράτος. Από τους Ηπειρώτες πρόσφυγες, πρώτοι οι Σουλιώτες πέτυχαν να εκπροσωπηθούν στην Γ΄ Εθνοσυνέλευση, όπου έθεσαν ως βασικό θέμα την παραχώρηση τόπου για μόνιμη εγκατάσταση.»

β) σχολ. βιβλ. σελ. 131: «Για τους Σουλιώτες οι αναβολές δεν είχαν ούτε στην περίοδο της μοναρχίας του Όθωνα τέλος. Αποφασίστηκε το 1837 η ίδρυση συνοικισμού τους στο Αντίρριο, η οποία όμως δεν πραγματοποιήθηκε. Σοβαρότερη φαίνεται ότι ήταν η προσπάθεια ίδρυσης ενός συνοικισμού Ηπειρωτών στην Κυλλήνη το 1840. Άλλοι Ηπειρώτες και Σουλιώτες εγκαταστάθηκαν στη Ναύπακτο.»

ΘΕΜΑ Β2

σχολ. βιβλ. σελ. 216

«Ο Αλέξανδρος Ζαΐμης, έμπειρος πολιτικός, πρώην πρωθυπουργός της Ελλάδας και μετέπειτα Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας, ανέλαβε τα καθήκοντα του στις 18 Σεπτεμβρίου 1906. Η πολιτική ομαλότητα επανήλθε στην ταραγμένη Κρήτη και μια νέα περίοδος δημιουργίας εγκαινιάστηκε. Η οικονομία βελτιώθηκε, η δημόσια διοίκηση αναδιοργανώθηκε και καταβλήθηκε ιδιαίτερη φροντίδα για την οργάνωση της δημόσιας υγείας και της παιδείας.

Το πιο σημαντικό είναι ότι οργανώθηκε για πρώτη φορά η Πολιτοφυλακή της Κρήτης, δηλαδή ο πρώτος στρατός του νησιού (1907), που εξελίχθηκε σε αξιόλογη δύναμη, όπως φάνηκε αργότερα στους Βαλκανικούς πολέμους 1912 - 1913. Η παρουσία των ξένων στρατευμάτων κατέστη πλέον περιττή και οι Μ. Δυνάμεις αποφάσισαν να εκκενώσουν την Κρήτη μέσα σε ένα χρόνο, με μόνη εγγύηση την ασφάλεια των μουσουλμάνων της νήσου. Ένα ευχαριστήριο Ψήφισμα της Κρητικής Βουλής (21 Μαΐου 1908) προς τις Μ. Δυνάμεις ήταν η επίσημη πολιτική πράξη της χειραφέτησης της Κρήτης από την προστασία των Μ. Δυνάμεων. Το νησί έπρεπε πλέον να κινείται με τις δικές του δυνάμεις στη διαχείριση του Κρητικού Ζητήματος.»

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

σχολ. βιβλ. σελ. 46 (2. Τα πρώτα βήματα του εργατικού κινήματος)

Οι διαφορές του αγροτικού προβλήματος στην Ελλάδα, σε σχέση με γειτονικές ή άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οφείλονταν στις ιστορικές ιδιομορφίες της ελληνικής ανάπτυξης. Το ίδιο ισχύει και για το εργατικό κίνημα. Στο τέλος του 19ου αιώνα συναντάμε στην Ελλάδα σοσιαλιστικές ομάδες και εργατικές ομαδοποιήσεις. Η πολιτική και κοινωνική τους επιρροή ήταν σαφώς μικρότερη από εκείνη που άσκησαν αντίστοιχα κινήματα σε βιομηχανικές χώρες της Δύσης αλλά και σε βαλκανικές (π.χ. Βουλγαρία). Η απουσία μεγάλων σύγχρονων βιομηχανικών μονάδων οδήγησε σ’ αυτήν την καθυστέρηση από κοινού με άλλους παράγοντες. Συγκεκριμένα, όπως επισημαίνει το κείμενο Α, είναι ελάχιστα τα νέα εργοστάσια, ενώ παράλληλα υπάρχουν και βιοτεχνίες όπου απασχολούνται εργάτες με χειρωνακτική κατά κύριο λόγο εργασία, όπως κλώστριες, υφαντουργούς και τεχνίτες με λίγα εργαλεία. Οι συνθήκες εργασίας ήταν άθλιες με εκτεταμένο ωράριο και απάνθρωπες συνθήκες υγιεινής. Εργάζονται 12 με 14 ώρες ημερησίως, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα, χωρίς πρόσθετες χρηματικές παροχές (επιδόματα ή αμοιβή πρόσθετης εργασίας).

Στα μεγάλα δημόσια έργα της περιόδου, σημαντικό ποσοστό του εργατικού δυναμικού προερχόταν από το εξωτερικό (στη διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου εργάστηκαν πολλοί Ιταλοί) ή ήταν πρόσκαιρης, βραχύχρονης απασχόλησης. Πιο σταθερό εργατικό δυναμικό δούλεψε στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις, όπου και εκδηλώθηκαν οι πρώτες καθαρά εργατικές εξεγέρσεις (Λαύριο, 1896). Γενικά, όπως σημειώνεται στο κείμενο Α, οι απεργίες ήταν σπάνιο φαινόμενο μέχρι το 1909, με μόνο τρεις κινητοποιήσεις και αυτές στην Αθήνα, στις οποίες μάλιστα δε δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή από τους πολίτες, οπότε και οι απεργοί δεν επιδόθηκαν σε νέες, καθώς έκριναν ακριβό και το κόστος τους. Στον ιδεολογικό τομέα η επικράτηση της Μεγάλης Ιδέας εμπόδιζε την ανάπτυξη και διάδοση ιδεολογιών με κοινωνικό και ταξικό περιεχόμενο.

Η κατάσταση αυτή κράτησε ως το τέλος των Βαλκανικών πολέμων. Η ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα, μιας πόλης με σημαντικό –για τα μέτρα της περιοχής– βιομηχανικό υπόβαθρο και με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, αποτέλεσε σημείο αναφοράς για το εργατικό κίνημα. Η μεγάλη πολυεθνική εργατική οργάνωση της πόλης, η Φεντερασιόν, με πρωτεργάτες σοσιαλιστές από την ανοιχτή σε νέες ιδέες εβραϊκή κοινότητα της πόλης, αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο για τη διάδοση σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας στη χώρα. Ο Λεονταρίτης, στο κείμενο Β, παρουσιάζοντας το ιστορικό της οργάνωσης μάς πληροφορεί ότι ξεκίνησε ως πολιτική λέσχη τον Ιούνιο του 1908, κατά τη διάρκεια της επανάστασης των Νεότουρκων, με ιδρυτή τον εβραίο Αβραάμ Μπεναρόγια και λίγους συνεργάτες του. Γρήγορα όμως αναδιοργανώθηκε σε εργατική ομοσπονδία αποκλειστικά εβραϊκή με σκοπό όμως να διευρυνθεί και να συμπεριλάβει σοσιαλιστές όλων των εθνοτήτων. Λόγω όμως των διαφορών και της εχθρότητας που επικρατούσε ανάμεσα στις σοσιαλιστικές οργανώσεις μία τέτοια συνεργασία δεν ήταν εφικτή. Παρ' όλα αυτά, η αξιόλογη δραστηριότητα που ανέπτυξε στη Μακεδονία συνέβαλε στην ανάπτυξη του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα, ειδικά με την προσάρτηση των περιοχών αυτών στο ελληνικό κράτος μετά το τέλος των Βαλκανικών πολέμων. Γενικότερα, όπως αναφέρεται στο κείμενο Α, τα σωματεία είχαν σημειώσει σημαντικές προόδους και είχαν καταφέρει να οργανώσουν τους εργάτες βιομηχανιών σε ενώσεις και αδελφότητες, στις οποίες όμως δεν γίνονταν δεκτές γυναίκες.

ΘΕΜΑ Δ1

σχολ. βιβλ. σελ. 94-95 (4. Ο εθνικός διχασμός α. Από την παραίτηση του Βενιζέλου έως τη Συνθήκη των Σεβρών)

α) Με αφορμή τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, εκφράστηκαν διαφορετικές απόψεις ως προς τη σκοπιμότητα ή μη της συμμετοχής της Ελλάδας στον πόλεμο. Οι Φιλελεύθεροι τάσσονταν υπέρ της συμμετοχής στον πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ, επειδή προσδοκούσαν ότι με αυτόν τον τρόπο η Ελλάδα θα είχε εδαφικά οφέλη. Όπως αναφέρει ο Σπυρίδων Πλουμίδης στο έργο του *Μεταξύ επανάστασης και μεταρρύθμισης: Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και βενιζελισμός (1909-1922)* (κείμενο Α), ο Βενιζέλος επέμενε στην απόφασή του για ένταξη στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ και αποστρεφόταν την ουδετερότητα ήδη από την αρχή του πολέμου για δύο κυρίως λόγους: τη διατήρηση του ελληνικού πληθυσμού στα νησιά του Αν. Αιγαίου και τη Μ. Ασία και τη γεωπολιτική θέση της Ελλάδας στη Μεσόγειο. Ειδικά ο κίνδυνος εξόντωσης του ελληνικού στοιχείου στη Μ. Ασία από τους Νεότουρκους και η συγκέντρωση χιλιάδων προσφύγων στην Ελλάδα αποτελούσε ένα φλέγον ζήτημα.

Ο βασιλιάς και το Γενικό Επιτελείο είχαν διαφορετική εκτίμηση. Θεωρούσαν ανεύθυνη τη θέση των Φιλελευθέρων, εκτιμώντας ότι η έκβαση του πολέμου ήταν αβέβαιη και ότι θα μπορούσαν να νικήσουν οι Κεντρικές δυνάμεις. Η γερμανική στρατιωτική εκπαίδευση του Κωνσταντίνου στην στρατιωτική Ακαδημία του Βερολίνου του είχε διαμορφώσει έναν συντηρητικό χαρακτήρα και την πεποίθηση ότι ο γερμανικός στρατός είναι ανίκητος, όπως επισημαίνεται στο κείμενο Β. Δεδομένης της κυριαρχίας της Αγγλίας στην

ανατολική Μεσόγειο, και παρά τους δεσμούς του με τη Γερμανία, είχε συγγενική σχέση με τον αυτοκρατορικό οίκο της Γερμανίας (των Χοετζόλλερν), όπως σχολιάζει ο Σβολόπουλος στο κείμενο Β, ο Κωνσταντίνος δεν μπορούσε να ζητήσει συμμετοχή στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, γι' αυτό έλαβε θέση υπέρ της ουδετερότητας της Ελλάδας. Επομένως, παρά τα εθνικά οφέλη που θα είχε η χώρα από τη συμμετοχής της στον πόλεμο, η αποχή από αυτόν ήταν προτιμότερη γιατί η χώρα θα είχε τους λιγότερους κινδύνους. Γι' αυτό και υιοθέτησε επιφυλακτική διπλωματική τακτική αποφεύγοντας τις παρακινδυνευμένες και τολμηρές πρωτοβουλίες, όπως σχολιάζει το κείμενο Β.

β) Η εμμονή του Κωνσταντίνου στη θέση αυτή, τον οδήγησε να δράσει με τρόπο που υπέσκαπτε τα θεμέλια του πολιτικού συστήματος. Ο βασιλιάς, ανέπτυξε μυστική διπλωματία εν αγνοία της κυβέρνησης, καταφεύγοντας ακόμη και σε παράνομα μέσα (π.χ. παράδοση απόρρητων διπλωματικών εγγράφων στους Γερμανούς.) Το 1915 προκάλεσε δύο φορές την παραίτηση της κυβέρνησης.

Στις εκλογές που προκηρύχθηκαν μετά τη δεύτερη παραίτηση του Βενιζέλου (Δεκέμβριος 1915), δεν συμμετείχαν οι Φιλελεύθεροι, όπως επιβεβαιώνει και το κείμενο Γ, καθώς θεωρούσαν την ενέργεια του βασιλιά ως παραβίαση του συντάγματος. Μάλιστα, στο κείμενο Γ συμπληρώνεται ότι και στο εκλογικό σώμα υπήρχε συντριπτική απόχλη με αποτέλεσμα η νέα κυβέρνηση να μην έχει τη λαϊκή υποστήριξη.

Εκδηλώσεις βίας και φανατισμού δημιούργησαν χάσμα ανάμεσα στις δύο παρατάξεις και κυριάρχησε το μίσος. Γενικά οι σχέσεις Βενιζέλου-Κωνσταντίνου χειροτέρευαν καθώς η κάθε πλευρά ακολουθούσε όλο και πιο σκληρή γραμμή (κείμενο Γ). Όποιος ήταν κατά του πολέμου, κινούσε αμέσως την υποψία στους Βενιζελικούς ότι ήταν κατά της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, κατά των εθνικών συμφερόντων. Οι Αντιβενιζελικοί έβλεπαν στο πρόσωπο των Βενιζελικών βίαιους πράκτορες της Αντάντ, που μάχονταν τον βασιλιά, κατέστρεφαν την ενότητα του έθνους και έθεταν σε κίνδυνο το κράτος. Τα δύο κόμματα διέφεραν όλο και λιγότερο μεταξύ τους στην πολιτική πρακτική και την προπαγάνδα, παράλληλα όμως όλο και περισσότερο ενισχυόταν ο διπολισμός.

Στα μέσα του 1916 το Κοινοβούλιο χάθηκε ουσιαστικά από το προσκήνιο και η Ελλάδα βρέθηκε ουσιαστική στο χείλος ενός εμφυλίου πολέμου, με τον Βενιζέλο να έχει αποσυρθεί στην Κρήτη μετά την ήττα του, όπως αναφέρει το κείμενο Γ. Το κλίμα της εποχής επέτρεψε να συμμετάσχουν στη διαμάχη και στρατιωτικοί, οι οποίοι δημιούργησαν δύο οργανώσεις αντίθετες μεταξύ τους, ανάλογα με το αν τα συμφέροντα κάθε ομάδας εξυπηρετούνταν από τον πόλεμο ή την ουδετερότητα. Συγκεκριμένα, οι αξιωματικοί του στρατού που ήταν πιστοί στον Βενιζέλο, συγκρότησαν τη μυστική οργάνωση της Εθνικής Άμυνας με έδρα τη Θεσσαλονίκη, με στόχο να εκθρονίσουν τον βασιλιά Κωνσταντίνο και να επαναφέρουν την κυβέρνηση του Βενιζέλου (κείμενο Γ). Στις 26 Σεπτεμβρίου ο Βενιζέλος, έφτασε στη Θεσσαλονίκη και συγκρότησε δική του κυβέρνηση, όπως εξιστορεί το κείμενο Γ, με την Ελλάδα να έχει πια δύο αντίπαλες κυβερνήσεις.

ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΕ Ο ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΤΩΝ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΩΝ

«ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ»

www.floropoulos.gr